

מדינת ישראל
משרד החינוך

תכנית לימודים אזרחות

חטיבת ביניים

לבית הספר הממלכתי, הממלכתי דתי, הערבי והדרוזי

תשפ"ג | 2023

חברי ועדת כתיבת התכנית:

ד"ר מלאך אסף – יושב ראש הוועדה, ראש המכללה למדינאות, המרכז האקדמי שלם ומכון שלום הרטמן
אוחיון עינת – מנהלת תחום דעת (מפמ"ר) אזרחות, אגף חברה ורוח, משרד החינוך
בן אהרון נינה – ממונה תכנית לימודים באגף חברה ורוח, משרד החינוך
ד"ר לונדין יוסי – מכללת אורות ישראל וישיבת דרכי נעם
פלדמן איל – רכז אזרחות והיסטוריה בבית ספר עתיד רזיאל, הרצליה

חברי ועדת התכנית שהשתתפו בדיונים בתהליך כתיבת התכנית

גליקסברג בלהה – מנהלת תחום דעת (מפמ"ר) היסטוריה ומפ"א אזרחות בחמ"ד, אגף חברה ורוח, משרד החינוך
גבאי אלה – רכזת היסטוריה ואזרחות בחט"ב רבין, ראשון לציון
דן עינת – מדריכה ארצית חט"ב בתחום הדעת אזרחות, משרד החינוך
מארון אולפת – מדריכה מרכזת מזרח ירושלים, מחוז מנח"י, משרד החינוך

סייעו בגיבוש התכנית

חברי ועדת מקצוע אזרחות 2021-2022

קריאה והערות:

ד"ר שליסל מירי – יו"ר המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך
ד"ר ניב טלי – מנהלת אגף חברה ורוח, משרד החינוך
קראוס אליזב – מנהלת אגף חברה ורוח 2011-2021, משרד החינוך
חיראן איה – מנהלת אגף חינוך במגזר הדרוזי והצ'רקסי, מזכירות פדגוגית, משרד החינוך
חלבי אומיימה – מתאמת תכניות לימודים במגזר הדרוזי, משרד החינוך
עצמון דוד – מתאם תכניות לימודים ואחראי על אישור ספרי לימוד בחמ"ד, משרד החינוך
מורים ומדריכי אזרחות ממגזרים שונים (ממלכתי, ממלכתי דתי, ערבי, דרוזי)

עריכה לשונית: גזית יעל

תרגום התכנית לערבית: יפורסם בקרוב

עיצוב גרפי: סטודיו שחר שושנה

תוכן עניינים:

- 4 // מטרת העל
- 5 // מטרות
- 6 // רציונל
- 8 // עקרונות התכנית
- 9 // מיומנויות
- 10 // רעיונות גדולים

- 11 // נושאי חובה:
- 12 // מהי אזרחות?
- 13 // מגילת העצמאות
- 14 // שלוש רשויות השלטון המבטאות את הדמוקרטיה בישראל
- 16 // מאפיינים יהודיים מרכזיים
- 17 // השלטון המקומי
- 18 // אזרחות טובה
- 19 // החברה במדינת ישראל

- 20 // נושאים לבחירה:
- 21 // 1. מדינת ישראל והתפוצות
- 22 // 2. המיעוטים בישראל
- 23 // 3. יחסי דת ומדינה
- 24 // 4. תקשורת ודמוקרטיה
- 25 // 5. הסכסוך הישראלי-ערבי והוויכוח לגביו בחברה הישראלית
- 26 // 6. היבטים בינלאומיים וגלובליים
- 27 // 7. כלכלה, פוליטיקה ואזרחות
- 28 // 8. האבות המייסדים

תכנית לימודים באזרחות לחטיבת הביניים

היקף התכנית: 60 שעות

מטרת העל:

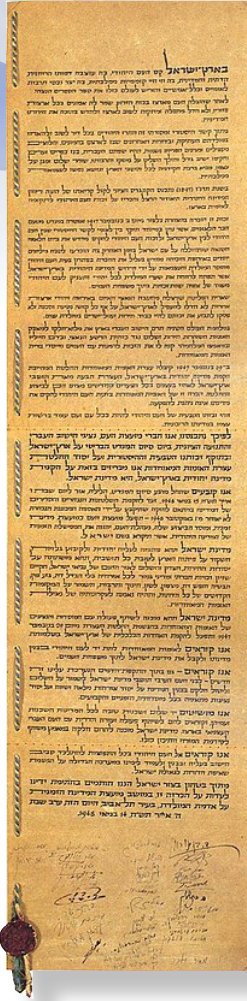
מטרת לימודי האזרחות היא לטפח בישראל אזרחים טובים – שומרי חוק ונאמנים למדינה, אכפתיים, אחראים, חושבים באופן עצמאי וביקורתי, מחויבים לערכי היסוד של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית; מודעים לזכויותיהם, לחובותיהם, למאפייני המשטר ולנעשה בסביבתם הקרובה והרחוקה; אוהבי אדם, אוהבי עמם, ארצם ומדינתם, ומעורבים באופן מושכל ואחראי בענייני הציבור כדי לשמר את הטוב ולשפר את מה שמצריך שיפור ותיקון במדינה, בחברה ובקהילה.

מטרות:

התלמידים:

1. יכירו את מגילת העצמאות, יבינו את משמעותה ואת הערכים והעקרונות המשתקפים בה ויבינו כי היא משמשת אבן יסוד לצביונה ולדמותה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.
2. יבינו את החשיבות של ציות לחוקי המדינה למען השמירה על שלומו ורווחתו של הציבור ולהסדרת החיים בחברה והיחסים בין הפרט, החברה והמדינה.
3. יכירו את יסודות המשטר על היבטיו המרכזיים: מבנה מערכת השלטון, שיטת הבחירות, התפקידים והסמכויות של שלוש הרשויות ומערכת היחסים ביניהן, ויבינו שהללו צריכים לשקף את עקרונותיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.
4. יבינו את משמעותם של המושגים אזרח ואזרחות במדינה דמוקרטית ואת המשמעויות השונות של אזרחות טובה.
5. יגלו יחס של כבוד לכל אדם, לזהותו, לזכויותיו ולתרבותו, ויפנימו את חשיבות השמירה על ערכי החירות והשוויון.
6. יטפחו תחושת שייכות, מעורבות, סולידריות, מחויבות ומוטיבציה להשפיע ולתרום לקהילה, לחברה ולמדינה.
7. יכירו קבוצות ודעות שונות בחברה הישראלית שהיא חברה מגוונת והטרוגנית, יבינו את חשיבות קיומם של חיים משותפים בין המגזרים והקבוצות השונות, יבינו את חשיבותה של היכולת להתפשר ולהגיע להסכמות בחיים החברתיים והפוליטיים וינהלו שיח פוליטי מכבד גם בסוגיות השנויות במחלוקת.
8. יפתחו מיומנויות וכישורים אזרחיים, ילמדו להבחין בין עובדות לדעות, יפתחו חשיבה ביקורתית ועצמאית, יכולת לגבש עמדה מושכלת ומנומקת, יכולת הבעה בכתב ובעל פה, יכולת טיעון, יכולת לקיים שיתוף פעולה עם אחרים.
9. יגלו סקרנות אינטלקטואלית ועניין בנעשה במדינה, בחברה ובעולם. יגלו יוזמה וייקחו חלק בפעילויות בעלות אופי אזרחי בבית הספר ובהקלה.

רציונל: תכנית הלימודים הקודמת לחטיבת הביניים ראתה אור בשנת תש"ן (1989-90), ותכנית הלימה התפרסמה בשנת תשע"ה (2014-15). הצורך בתכנית לימודים חדשה נובע מהשינויים שחלו במערכת החינוך וביעדיה והיא אמורה ליישם את מדיניות המשרד בהתאם ל'**תפיסת הלמידה המתחדשת**' לשם הכשרתו של הבוגר למיומנויות המאה ה-21.

התכנית החדשה שמה דגש על חינוך לאזרחות טובה כדי לטפח בדור הצעיר את המודעות האזרחית ואת תחושת האחריות כלפי המדינה והחברה, ובה בעת להקנות לו ידע ומיומנויות שיאפשרו לו להשתתף בקידום השמירה המיטבית על זכויות האדם והאזרח בחברה, ובקידום השמירה על כבוד האדם ובקידום הטוב המשותף; לעורר בו כבוד כלפי הזולת, כלפי המדינה וערכיה וכלפי יסודות המשטר ושלטון החוק.

תכנית הלימודים החדשה מהווה תשתית ללימודי האזרחות בחטיבה העליונה. היא נועדה לספק מסגרת מושגית ובסיס ידע משותף, מיומנויות וערכים חיוניים בחינוך לאזרחות בישראל. התכנית חושפת את התלמידים להיבטים מרכזיים במדינתם, בחברה שבה הם חיים ובקהילות שאליהן הם משתייכים, ושואפת לטפח את הזיקה אליהן. כל זאת תוך התמקדות בערכי היסוד של המדינה, בידע אזרחי משותף, בשימת דגש על רשויות השלטון והשלטון המקומי, ובהעלאת המודעות לדרכים שבהן ניתן לתרום לחברה ולמדינה ולממש אזרחות טובה.

התכנית מורכבת מנושאי חובה ומנושאי בחירה המאפשרים למורים גמישות פדגוגית. היא שמה דגש על טיפוח מיומנויות חשיבה מסדר גבוה, בייחוד על היכולת להבחין בין עובדות לבין דעות, לשקול ראיות, לגבש ולהביע עמדה מנומקת בכתב ובעל פה, להכיל מגוון דעות, לחשוב באופן ביקורתי ורפלקטיבי ולטפח מודעות חברתית. תחום הדעת אזרחות הינו דינמי, ועוסק באירועים אקטואליים, מזמן עיסוק בדילמות ובקונפליקטים הנמצאים בשיח הציבורי ובשינויים הקשורים למציאות החברתית והפוליטית, וזאת לצד רכיבים קבועים יותר כמו המבנה וערכי היסוד של מדינת ישראל.

החלק הראשון של התכנית עוסק במגילת העצמאות, כמסמך המכונן של מדינת ישראל, במאפייניה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ובהיבטים מוסדיים מרכזיים. חלק זה יכול את הוראת נושא המשטר בישראל, בדגש על רשויות השלטון, וכן מספר סמלים וחוקים מייצגים. נושאים אלו נבחרו מכמה סיבות. ראשית, משום שמדובר בקומת הקרקע של הידע האזרחי, המהווה תשתית בסיסית משותפת והכרחית של הכרת יסודות המשטר של מדינת ישראל והבנתם. שנית, מתוך התייחסות לגיל הלומדים אנו מתחילים את הלמידה במושגים קונקרטיים, כבסיס לדיונים ברמת הפשטה גבוהה יותר שיתקיימו בהמשך השנה ובחטיבה העליונה. שלישית, לפי התכנית החדשה, העקרונות הדמוקרטיים וההיבטים היהודיים ילמדו בזיקה למוסדות השלטון אשר תפקידם לממש יסודות אלו ולהגן עליהם. בדרך הוראה זו הערכים והעקרונות הכלליים אינם נלמדים במנותק ובאופן תיאורטי בלבד, אלא משולבים בהוראת יסודות המשטר. יש בכך משום פוטנציאל להפנמה עמוקה יותר של הערכים והעקרונות וכן טיפוח יחס של כבוד מצד הלומדים הן כלפי הרעיונות והערכים שמתגלמים במוסדות והן כלפי המוסדות עצמם.

בהמשך עוסקת התכנית במעגל זהות מצומצם יותר - זה של הקהילה, בעיקר ברמת השכונה, העיר או המועצה. שילוב ההיבט הקהילתי נובע מהבנה כפולה: כלומר ההבנה שרבים מהתחומים שמשפיעים על חיי האזרחים מתנהלים במישור המקומי ושבני נוער מכירים טוב יותר את הסביבה הקרובה שלהם, ושמיתוך היכרות וזיקה זו ניתן להרחיב את הידיעות ולחזק את הזיקה, את האחריות ואת הנכונות למעורבות גם במעגלים הרחבים יותר של החברה הישראלית ולתרומה להם. על כן התכנית כוללת תכנים הקשורים לשלטון המקומי, ומעודדת למידה פעילה שבמסגרתה התלמידים יחקרו באזרחים סוגיות מקומיות שמשפיעות על חייהם וידונו בהן.

נושא חשוב נוסף בתכנית הוא החינוך לאזרחות טובה, פעילה, יוזמת ותורמת לקהילה, לחברה ולמדינה. במסגרת לימוד נושא זה יבינו התלמידים את חשיבותה וחיוניותה של האזרחות הפעילה ואת השפעתה על מעגלים רחבים, יכירו אפשרויות שונות לאזרחות פעילה ויתנסו בהן. התכנית גם מציגה מבט על הרכב האוכלוסייה בישראל המורכבת מקבוצות בעלות זהויות והשקפות עולם שונות, וזאת במטרה לטפח בקרב הלומדים סובלנות, כבוד והתחשבות באחר כבסיס לחיים משותפים, ולחזק את השייכות של האוכלוסיות השונות למדינה ולחוקיה.

בחלק השני של תכנית הלימודים מוצעים נושאים מגוונים המעלים סוגיות אקטואליות ורלוונטיות העומדות על סדר היום של החברה בישראל ובעולם. לנושאים אלו יש זיקה לנושאי החובה בתכנית המשיקים לנושאים בתחומי דעת נוספים ולכן מומלץ ללמד אותם בהוראה בין-תחומית ורב-תחומית.

המורים יבחרו שני נושאים מתוך הנושאים המוצעים על פי שיקול דעתם ובהתאמה ללומדים.

לחלק מנושאי התכנית, בנושאי החובה ובנושאי הבחירה, יש קישור ל**יחידות הוראה** שיכולות לסייע בתכנון ההוראה.

אם כן, היחידושים העיקריים בתכנית זו הם אלה:

- א. לימוד סביב רעיונות גדולים.
- ב. מיזוג הנושאים המופשטים והערכיים בנושאים הקונקרטיים והמוסדיים.
- ג. לימוד נושא השלטון המקומי ומשמעות האזרחות הטובה גם בהקשר הקהילתי.
- ד. עידוד ויצירת הזדמנויות לתלמידים להתנסות באזרחות פעילה ובמעורבות חברתית וקהילתית.
- ה. יחידות בחירה חדשות, מגוונות, רלוונטיות ואקטואליות המזמנות למידה בין-תחומית ורב-תחומית.
- ו. דיון בערכים - התכנית מזמנת שיח סביב דילמות ערכיות הנוגעות לחיים בישראל.
- ז. הצעות דיסקטיות המקושרות למיומנויות הלומד במאה ה-21.

עקרונות התוכנית

1. מבנה התכנית – התכנית בנויה סביב רעיונות גדולים המהווים צירים מרכזיים לאורך כל ההוראה והלמידה ומהם נגזרים מוקדי ההוראה והידע. כמו כן, התכנית משלבת דיון בערכים וטיפוח של מיומנויות בדיקה לנושאים ולרעיונות הגדולים.

א. רעיונות גדולים

הרעיון הגדול הוא בדרך כלל יעד למידה מרכזי של יחידת נושא בהוראה ולא של שיעור בודד. הוא מנוסח לרוב כטענה קצרה המקושרת לתוכן הנלמד אך משמעותית גם מעבר לו ומאפשרת יישום של ידע בהקשרים משתנים. הרעיון הגדול רלוונטי לעולמם של הלומדים ומאפשר חשיבה ערכית המייצגת את התובנות שהלומדים יפיקו בסיום הלמידה.

ב. ידע, ערכים ומיומנויות

ידע: ידע מקום מרכזי בתכנית, הן מצד עצמו והן בהיותו בסיס הכרחי לפיתוח חשיבה עצמאית וביקורתית, לגיבוש עמדה מנומקת המבוססת על התכנים והמושגים של תחום הדעת. הנושאים המרכזיים ומוקדי ההוראה נמצאים בהלימה לרעיונות הגדולים.

ערכים: ערכים הם המצפן המוסרי שבאמצעותו אנו בוחנים את העולם ובוחרים לפעול בו. גיבוש עמדות ותפיסת עולם ערכית מעצב את זהותנו האישית והחברתית. ערכי הליבה בתכנית זו נגזרים מחוק חינוך ממלכתי, ברוח מגילת העצמאות

ובדגש על מחויבות לערכי מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. התכנית מציעה דוגמאות לדיון בערכים בדיקה לנושאי הלימוד תוך יישום באמצעות דוגמאות אקטואליות ורלוונטיות לתקופה וללומד. המורים יכולים לבחור לדון בערכים המוצעים וכן בערכים נוספים.

מיומנויות: המיומנויות הן הכישורים שהתלמידים מפתחים לאורך זמן. התכנית מציעה דוגמאות למיומנויות בדיקה לתכנים. עם זאת, למורה יש גמישות לבחור איזו מיומנות לטפח בדיקה לידע הנלמד, זאת בתנאי שהתלמיד יתנסה בכל המיומנויות המוצגות וירכוש כלים והרגלים לכולן. הללו אמורות לאפשר ללומדים לתפקד באופן מושכל במדינה דמוקרטית, לקרוא טקסטים פוליטיים, להציג עמדות שונות, לנהל שיח מכבד בחברה מגוונת ומורכבת עם תפיסות והשקפות שונות, לשתף פעולה עם אחרים, לדעת כיצד ניתן לפעול מול גופים אזרחיים, חברתיים, מדינתיים ועירוניים על מנת לקדם מדיניות ולהשמיע ביקורת בונה, לפעול ולתרום למען החברה והמדינה.

2. רלוונטיות ואקטואליה – התכנית מציעה נושאים העומדים על סדר היום של הקהילה, החברה והמדינה ותורמים ליכולתם של התלמידים להתמצא בהם. הלימוד יהווה תשתית לתפקודם של התלמידים כאזרחים בהווה ובעתיד בחברה ובחיים. התכנית מציעה דוגמאות רלוונטיות ואקטואליות ללומד. המורה מוזמן להביא דוגמאות נוספות המתאימות לתלמידיו, לתקופה ולנושאים בתכנית.

3. חובה ובחירה – התכנית מציעה נושאים בהיקף של 60 שעות בסה"כ. חלקם נושאי חובה וחלקם נושאי בחירה:

50% משעות תכנית הלימודים הם נושאי חובה המהווים את תשתית הידע.

40% משעות התכנית הם נושאים לבחירה. בחלק זה ניתנת למורה גמישות לבחור שני נושאים בהתאם לשיקול דעתו ובהתאמה לתלמידיו, תוך שילוב עשייה ומעורבות אזרחית של הלומדים.

10% מהשעות הנותרות יוקצו להעמקה נוספת בנושאי התכנית, בלמידה בין תחומית ורב תחומית ובנושאים נוספים לבחירת המורה.

4. למידה תחומית ולמידה רב-תחומית ובין-תחומית

ביחידות הבחירה – תכנית הלימודים באזרחות מזמנת ממשקים רבים להוראה בין-תחומית ורב-תחומית, לתחומי דעת כמו היסטוריה, גיאוגרפיה תקשורת ועוד. שילוב של רעיונות, תכנים ודרכי חשיבה ממספר תחומי דעת מעמיק את הלמידה ומאפשר ראייה רחבה של הנושא.

מיומנויות

התכנית מציעה שילוב **מיומנויות קוגניטיביות, רגשיות וחברתיות** בתהליך הלמידה כפי שהן מוצגות במסמך 'תפיסת הלמידה המתחדשת'. למורה יש גמישות לבחור ממיומנות אלו וכן נוספות בהתאם לשיקולו ובהתאמה ללומדים.

5. גיוון דרכי ההוראה – התכנית מציעה דרכי הוראה מגוונות המקדמות למידה מעמיקה ומשמעותית, חווייתית והתנסותית, שיתופית, עצמאית, חוץ כיתתית ולמידה בדרך החקר.

6. ספיראליות – נושאי התכנית בחטיבת הביניים מהווים תשתית לנושאים הנלמדים בחטיבה העליונה ביתר העמקה.

7. יסוד מארגן – המאפיינים היהודים והדמוקרטים של מדינת ישראל מופיעים כיסוד מארגן ובאים לידי ביטוי לאורך כל נושאי הליבה וכן בחלק מנושאי הבחירה.

8. תכנית לימודים דיגיטלית – התכנית מקושרת למסמכי מדיניות – **מסמך תפיסת הלמידה המתחדשת, מסמך הפרקטיקות, ויחידות הוראה מתוקשבות.**

רעיונות גדולים

1. הכרזת העצמאות הינה מסמך מכונן המבטא את כוונת האבות המייסדים בהקמתה של מדינה יהודית בארץ ישראל.
2. צביונה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית צריך לבוא לידי ביטוי ביסודות המשטר, בחוקים, במוסדות ובסמלי השלטון.
3. המשטר הדמוקרטי מתבסס על מחויבות הן לריבונות האזרחים הן לשמירה על זכויות אדם ואזרח תוך שקלול ואיזון בין הזכויות השונות והאינטרס הציבורי.
4. במשטר הדמוקרטי חיוני שהאזרחים יראו עצמם מחויבים לחוקים ולכללי המשחק הדמוקרטיים.
5. במדינה דמוקרטית, יסודות המשטר והחוקים מתבססים על מכלול ערכים המשותף למרבית אזרחיה וזוכים לתמיכה ציבורית רחבה.
6. חברה מורכבת מקבוצות שונות, עם השקפות עולם ואינטרסים מגוונים. מציאות זו מחייבת טיפוח סובלנות, כבוד וחינוך לחיים משותפים.
7. המדינה הדמוקרטית מתקיימת לא רק מכוחם של מוסדות יציבים ומתפקדים, אלא גם מכוחם של אזרחים מודעים ואחראים.

נושאי החובה

(34 שעות)

הנושאים נגזרים מתוך הרעיונות הגדולים.

פרקי התכנית מאורגנים בטבלה המציגה את: מוקדי ההוראה, שעות ההוראה המומלצות, פירוט הידע, הצעות לדיון בערכים, וכן מיומנויות והצעות דיסקטיות בזיקה לנושאים.

בחלק מן הנושאים יש קישור ל'[יחידות הוראה](#).

מיומנויות והצעות דידקטיות	דיון בערכים	ידע	מוקד בהוראה
<p>אוריינות לשונית בירור המושג אזרחות - באמצעות "שמש אסוציאציות"/ "מנטימטר"</p> <p>העלאת שאלות לדיון לגבי מושגי היסוד: מיהו אזרח ומהו אזרח טוב, למה מדינה, הקשר בין האזרח למדינה, מעמדם של מי שאינם אזרחים</p> <p>התנהלות חברתית – להקשיב ולנהל שיח מכבד גם במצבי קונפליקט.</p> <p>תחום הדעת אזרחות מזמן שיח בסוגיות מורכבות ובעלות רגישויות ולכן מומלץ לפתוח את הלימוד בניסוח חוזה כיתתי שיקנה כלים לשיח מכבד בכיתה וברשת ולגילוי אחריות אישית למניעת פגיעה באחרים ולאמפתיה כלפי דעות, רגשות ואמונות של האחר</p> <p>הכוונה עצמית – זיהוי רגשות, מחשבות והתנהגויות של הלומד לאחר דיונים בנושאים מורכבים וויסות בהתאם למצב</p>	<p>מחויבות לערכי המדינה וחוקיה; תחושת שייכות למדינה</p> <p>- אחריות הדדית בין האזרח, החברה והמדינה (מה חשוב בעינינו שהמדינה תעשה? על מה צריכה המדינה, לדעתנו, לקבל עליה אחריות? מהם התחומים שבהם חלה עלינו אחריות אישית?)</p> <p>כבוד האדם ושמירה על זכויות היסוד</p> <p>- דיון בגבולות השיח בכיתה</p>	<p>לשם מה לומדים אזרחות (ראו מטרות המקצוע)</p> <p>מושגי יסוד:</p> <ul style="list-style-type: none"> • אזרח ואזרחות – שלושה היבטים: - מעמד משפטי (זכויות, חובות) - תחושת שייכות והזדהות עם המדינה - השתתפות אזרחית <p>• מדינה</p> <p>הגדרה הכוללת את התנאים לסיווגה של ישות פוליטית כמדינה</p>	<p>מהי אזרחות? (2 שעות)</p>
<p>מבוא ללמודי האזרחות - מהי אזרחות</p>			

מוקד בהוראה	ידע	דיון בערכים	מיומנויות והצעות דידקטיות
<p>מגילת העצמאות</p> <p>מגילת העצמאות כמסמך מכונן כוללת את מאפייני המדינה כיהודית ודמוקרטית ומהווה את המסד הערכי והרעיוני המשותף לרוב אזרחי המדינה</p> <p>(4 שעות)</p>	<p>מגילת העצמאות היא המסמך המכונן של מדינת ישראל המגדירה את אופייה</p> <p>- רקע היסטורי</p> <p>- הצדקות</p> <p>- מאפייניה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית</p> <p>- פניות לגורמים שונים</p>	<p>מחויבות לערכי מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית</p> <p>- דיון בהצדקות להקמת המדינה</p> <p>- דיון בערכי היסוד של המדינה מתוך המגילה</p> <p>- חזון מול מציאות</p> <p>- דיון במידת ההזדהות של התלמידים עם מגילת העצמאות</p>	<p>אוריינות לשונית/מידע – איתור וחילוץ מידע, פרשנות והיסק</p> <p>- קריאה וניתוח של מגילת העצמאות (ניתן לצפות בסרטון מקור)</p> <p>- חילוץ וזיהוי מסרים, רעיונות וערכים מרכזיים במגילה</p> <p>אוריינות מידעית/דיגיטלית</p> <p>- איתור מידע לשם הבנת האירועים ההיסטוריים המופיעים במגילה</p> <p>חשיבה ביקורתית, אוריינות בין-אישית ומודעות חברתית</p> <p>הצגת הרעיונות והמסרים במגילה מנקודות מבט שונות בחברה הישראלית תוך יכולת להיות מודעים, להעריך ולכבד את ההבדלים ואת קווי הדמיון בין הקבוצות השונות (פאנל, דיבייט)</p> <p>חשיבה ביקורתית -</p> <p>ניתוח חוקים וסוגיות על סדר היום הציבורי ובחינתם בזיקה לערכים המופיעים במגילה</p>
<p>מגילת העצמאות – יחידת הוראה</p>			

מוקד בהוראה

שלוש רשויות השלטון

המחוקקת, המבצעת והשופטת, מביאות לידי ביטוי את ערכי היסוד של הדמוקרטיה

המדינה הדמוקרטית מחויבת במימוש ריבונות האזרחים, בהגנה על זכויות האדם והאזרח ובקידום הטוב המשותף, ולה מספר מוסדות ומנגנונים שזו תכליתם.

הפרדת הרשויות וביקורת הדדית ביניהן היא מנגנון חיוני להגבלת כוחו של השלטון.

מבנה המשטר הפרלמנטרי בישראל מאפשר ייצוג של ההטרונגויות בחברה הישראלית.

(13 שעות)

ידע

מבנה הרשויות כמשקף את העקרונות הדמוקרטיים^{2:1}

א. הרשות המחוקקת

מבנה ואופן פעולה	עיקרון
משטר פרלמנטרי	שלטון העם, זכויות האזרח, סובלנות ופולרליזם
שיטת הבחירות היחסית בישראל	הסכמיות וייצוגיות
אופן קבלת החלטות וחקיקה	התדיינות ופשרה, הברעת רוב, שלטון החוק
הכנסת כמנגנון מפקח	הגבלת השלטון
חקיקה מגנה על זכויות ועל הטוב המשותף	זכויות אדם ומיעוט הטוב המשותף

מושגים: בחירות, קואליציה, אופוזיציה, ועדות, מליאה, סיעה, חקיקה, ייצוגיות.

דיון בערכים

מחויבות לערכי מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית

כבוד לאדם ושמירה על זכויות היסוד

- הפעלת סמכות וכוח שלטוני: תועלת מול סיכונים

- האיזון בין האינטרס הציבורי (הטוב המשותף) לצרכי הפרט

- המחויבות של רשויות השלטון בהגנה על זכויות ובהענקת זכויות

מיומנויות והצעות דידקטיות

אוריינות לשונית/דיגיטלית – איתור וחילוץ מידע מטקסטים שונים איתור אירועים אקטואליים המתפרסמים ברשתות החברתיות/תקשורת ומציגים התנגשות בין זכויות הפרט לאינטרס הציבורי ודיון בהם

חשיבה ביקורתית/מידע – הערכת מידע ומקורות מידע שונים בחינת אירוע אקטואלי ורלוונטי העוסק בהפעלת סמכות וכוח שלטוני ודיון על התועלת מול הסיכונים, תוך השוואת סיקור האירוע במקורות שונים, לשם הערכת מהימנות המקורות השונים והסקת מסקנות

אוריינות לשונית/מידע – איתור וחילוץ מידע, פרשנות והיסק במהלך סיור בכנסת או בדרך של קריאה וניתוח טקסטים לקיים דיון על תפקידה של הכנסת בפיקוח על הממשלה ובהגנה על זכויות (חוקים, דיונים במליאה ובועדות הכנסת)

אוריינות בין-אישית – מודעות חברתית והבנת האחר מעקב אחר דיון בכנסת באחד החוקים שעלו לסדר היום ובחינת נקודות המבט השונות המוצגות במסגרתו

חשיבה ביקורתית – הסקת מסקנות דיון בשיטת הבחירות בישראל – יתרונות, חסרונות והשוואה בין חלופות אפשריות והדמיה של שיטת הבחירות/דיון פרלמנטרי בין קואליציה לאופוזיציה בישראל ברמה כיתתית או בית ספרית

מאפיינים דמוקרטיים של מדינת ישראל וביטויים בכנסת

1 בהוראת כל אחד מהמבנים ואופני הפעולה של כל אחת מהרשויות, יושם דגש על ערכים ועקרונות דמוקרטיים שהוא מבטא.
 2 העקרונות המופיעים בטבלה באים לידי ביטוי ביותר ממבנה אחד והמורה יכול להדגים את הקשר בין העקרונות למבנה בצורות נוספות.

שלוש רשויות השלטון

// המשך

מיומנויות והצעות דידקטיות	דיון בערכים	ידע	מוקד בהוראה
<p>אוריינות לשונית/דיגיטלית – ייצוג משמעותי בכתב ובע"פ ובאמצעים דיגיטליים הצגה של דיון פרלמנטרי בין קואליציה לאופוזיציה סביב אחת הסוגיות הקשורות לזכויות אדם</p> <p>אוריינות לשונית/מידע – איתור ומיזוג מידע ממקורות שונים, התייחסות לאחת הסוגיות הנידונות בממשלה ומעקב אחר ביצוע ההחלטות בנושא הנידון. (אופן קבלת ההחלטה, האחריות על הביצוע, השותפים, מעקב אחר הביצוע בשטח)</p> <p>אוריינות מידע – שימוש במידע וייצוגו – ארגון מידע ושימוש בו להשוואה בין סוגי בתי המשפט וסמכויותיהם, ניתן לעשות זאת ע"י ניתוח טקסטים וכן בסיוור בבתי המשפט השונים</p> <p>חשיבה ביקורתית - ניסוח טענה והצדקתה באמצעות מידע ונתונים לגבי תפקידי הרשויות וסוגיות שונות:</p> <ul style="list-style-type: none"> - מנגנוני הבקרה והפיקוח במשטר דמוקרטי - עצמאותה של הרשות השופטת - חוקים בעלי אופי יהודי ודמוקרטי <p>אוריינות לשונית וחשיבה ביקורתית – ניתוח מספר סוגיות אזרחיות חברתיות שיהוו מקרה בוחן ליחסי הגומלין בין הרשויות – לדוגמה: זכויות נוער בעבודה, תכנון ובנייה, נישואין וגירושין, גיור, זכויות עצורים, אלימות נגד נשים, חוק השבות ועוד</p>	<p>מחויבות לערכי מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית</p> <p>כבוד לאדם ושמירה על זכויות היסוד</p> <p>הפעלת סמכות וכוח שלטוני: תועלת מול סיכונים</p> <p>האיזון בין האינטרס הציבורי (הטוב המשותף) לצורכי הפרט</p> <p>המחויבות של רשויות השלטון בהגנה על זכויות ובהענקת זכויות</p>	<p>ב. רשות מבצעת:</p> <p>מבנה ואופן פעולה</p> <p>עיקרון</p> <p>הקמת הממשלה</p> <p>תפקידי הממשלה</p> <p>שלטון החוק זכויות אדם ומיעוט טוב משותף</p> <p>מושגים: ממשלה, ראש הממשלה, שרים, ועדות, קביעת מדיניות וביצועה, קבינט, ועדת שרים לחקיקה</p> <p>ג. הרשות השופטת:</p> <p>מבנה ואופן פעולה</p> <p>עיקרון</p> <p>תפקידי הרשות השופטת</p> <p>מבנה בתי המשפט וסוגיהם</p> <p>עצמאותה של הרשות השופטת</p> <p>מושגים: שלום, מחוז, עליון, בג"ץ, דין פלילי, אזרחי, הליך הוגן</p> <p>יחסי הגומלין בין הרשויות:</p> <ul style="list-style-type: none"> - הפרדה בין הרשויות ועצמאות כל רשות - רשויות השלטון מפקחות זו על זו ומאזנות זו את זו 	<p>יחידת הוראה - המאפיינים</p> <p>הדמוקרטיים הבאים לידי ביטוי בעבודת הרשות המבצעת והרשות השופטת - יחידה זו תפורסם בקרוב</p>

מיומנויות והצעות דידקטיות	דיון בערכים	ידע	מוקד בהוראה
<p>אורייונות מידע – משמעות הסמלים, סקירת הצעות שונות לסמלי המדינה לאורך ההיסטוריה והשוואה של המנונים ודגלים של מדינות שונות</p> <p>אורייונות לשונית – קריאה וניתוח של חוקים המבטאים את אופייה של מדינת ישראל כמדינה יהודית וחילוץ הרעיונות המרכזיים בהיבטים היהודיים ובחינת היחס למיעוטים בחוקים אלו</p> <p>חשיבה ביקורתית מודעות חברתית –</p> <p>הצגת הנימוקים בעד ונגד חוקים המבטאים את אופייה של מדינת ישראל כמדינה יהודית. גיבוש עמדה אישית מנומקת והצגת עמדה המנוגדת לעמדת התלמיד ויכולת לנמק אותה באמצעות "הייד פארק", פאנל, נייר עמדה</p>	<p>מחויבות לערכי מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית</p> <p>כבוד סמלי המדינה ושמירה על החוק</p> <p>עיצוב מרחב ציבורי תוך איזון בין ערכים לאומיים וזכויות הפרט והמיעוטים</p>	<p>סמלי המדינה</p> <p>לוח השנה העברי</p> <p>חוקים המאפיינים את הזהות היהודית: חוק האזרחות, חוק השבות, חוק יסודי ישראל: מדינת הלאום של העם היהודי חוק חינוך ממלכתי, אחד החוקים הקשורים לזהות דתית (שבת/נישואין)</p>	<p>מאפיינים יהודיים מרכזיים</p> <p>זהותה של ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי באה לידי ביטוי בחוקים, בסמלים, במוסדות ובמרחב הציבורי.</p> <p>(4 שעות)</p>
<p>יחידת הוראה - מאפיינים יהודיים של מדינת ישראל וביטויים הכנסת</p>			

מוקד בהוראה	ידע	דיון בערכים	מיומנויות והצעות דידקטיות
<p>השלטון המקומי</p> <p>הזיקה ההדדית בין האזרח לרשויות השלטון באה לידי ביטוי בהיקף נרחב בשלטון המקומי</p> <p>(3 שעות)</p>	<p>בחירות לשלטון המקומי</p> <p>סמכויות השלטון המקומי</p> <p>שלטון מרכזי מול ביזורי</p> <p>דרכים בהן האזרח יכול להשפיע על הסביבה שלו</p> <p>מושגים: מועצה אזורית/ מקומית/עירייה, ועדה ממונה</p>	<p>מעורבות חברתית ואזרחית</p> <p>- שלטון מרכזי מול ביזורי, יתרונות וחסרונות</p> <p>- יחסי הגומלין בין הרשות המקומית לתושביה</p>	<p>חשיבה יצירתית – יישום – מודעות חברתית</p> <p>- איתור נושא/בעיה אזרחית ברשות המקומית ותכנון וביצוע של פעולה קונקרטית שיכולה להביא לפתרון הבעיה ולסייע לזקוקים לעזרה</p>
<p>יחידת הוראה - השלטון המקומי - תפורסם בקרוב</p>			

מיומנויות והצעות דידקטיות	דין בערכים	ידע	מוקד בהוראה
<p>אוריינות לשונית, אוריינות מידע, אוריינות דיגיטלית – איסוף וארגון מידע והסקת מסקנות: דיון בסוגיות (דיבייט, פאנל, הבאת נציגים):</p> <ul style="list-style-type: none"> - "לעשות קצת יותר ממה שהמדינה מחייבת אותו..." (בן-גוריון) - "מטרת החינוך צריכה להיות: אנשים המצטיינים בעצמאות – במחשבה ובמעשה – ועם זאת רואים בשירות למען הכלל את משימת חייהם העיקרית." (אלברט איינשטיין) - דמויות מופת (למשל דיון שעניינו זוכי פרס ישראל למפעל חיים ומדליקי המשואות, זוכי עיטורים, דמויות מתוך הקהילה) - ערכים/אינטרסים החשובים למימוש בהקשר הציבורי וכיצד ניתן לעשות זאת? - שירות משמעותי במסגרות השונות (צבאית, לאומית, אזרחית) - סכנות לדמוקרטיה: אדישות לדמוקרטיה (שיעור הצבעה נמוך), זלזול בשלטון החוק, הקצנת השיח הפוליטי, התרחקות מהסכמיות <p>מודעות והתנהלות חברתית – זיהוי דרכים והזדמנויות להשתתפות או ליוזמה אזרחית הנדרשת בבית הספר, בקהילה ובמדינה:</p> <ul style="list-style-type: none"> - מעורבות פוליטית: השתתפות בשיח הציבורי (דיונים עם אנשים אחרים, כתיבה לעיתון או ברשתות החברתיות), פנייה לנבחר ציבור לשם קידום מדיניות, השתתפות בהפגנות מחאה או בעצרות תמיכה, תמיכה בעמותות או בארגוני חברה אזרחית אחרים בעלי סדר יום פוליטי. - פעילות אזרחית: התנדבות בסיוע לזולת, התנדבות בעמותות חברתיות, פעילות בתנועת נוער. - פעילות בית ספרית: יישום תכנית פעולה לטיפול בבעיה או סוגיה בבית הספר ו/או הקהילה (למשל קמפיין גיוס כספים, לבוש או מזון, באמצעות פרסום במערכת בעיתון בית הספר או ברשתות החברתיות ועוד), קיום בחירות למועצת התלמידים ותפקידים נוספים, קיום ועדת תלמידים לדיון בסוגיות ומציאת פתרונות מוסכמים לבעיות העולות בחיי היום-יום בבית הספר, קיום פאנלים בית ספריים בסוגיות אזרחיות ועוד. 	<p>מחויבות לערכי מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית</p> <p>צדק חברתי וערכות הדדיות</p> <p>מיזוג או איזון באופן מיטבי בין מימוש עצמי לבין תרומה לכלל</p> <p>תרומה ויוזמה מול אדישות ואי-קבלת אחריות</p>	<p>מחויבות ואחריות של האזרח</p> <ul style="list-style-type: none"> - מחויבות לשלטון החוק וערכים דמוקרטיים - אחריות קהילתית - אחריות לאומית <p>סכנות לדמוקרטיה:</p> <ul style="list-style-type: none"> - אדישות והתייחסות לדמוקרטיה כמובנת מאליה; שיעור הצבעה נמוך - זלזול בשלטון החוק - הקצנת השיח הפוליטי והציבורי והתרחקות מהסכמיות ומפשרות 	<p>אזרחות טובה</p> <p>חברה דמוקרטית יציבה מבוססת על אזרחים המודעים לחובותיהם ולזכויותיהם</p> <p>התנדבות ופעילות של אזרחים הפועלים מעבר למילוי חובותיהם על פי חוק, חיוניות לשגשוג, לחוסן ולרווחה של הקהילה, החברה והמדינה</p> <p>(4 שעות)</p>
<p>יחידת ההוראה - מהי אזרחות טובה?</p>			

מיומנויות והצעות דידקטיות	דין בערכים	ידע	מוקד בהוראה
<p>אוריינות מידע, אוריינות דיגיטלית, איסוף נתונים על הרכב האוכלוסיה בישראל מתוך נתוני הלמ"ס</p> <p>חשיבה ביקורתית ומודעות חברתית- רגשית חברתית- תרבותית- דיון בקונפליקטים, בדילמות, קשיים ואתגרים הקיימים בחברה הישראלית -</p> <p>להיות מודעים לשונות ולדמיון בין אנשים מקבוצות שונות, תוך שהייה שיפוטית - הצגת סוגיה אקטואלית מנקודות מבט של קבוצות שונות בחברה הישראלית תוך יכולת להציג את הקונפליקטים, הקשיים והאתגרים הקיימים בין הקבוצות בחברה הישראלית.</p> <p>להיות מודעים, להעריך ולכבד את ההבדלים, את המחלוקות ויחד עם זאת למצוא קווי הדמיון בין הקבוצות השונות ולבחון כיצד ניתן להגיע לפשרות ולהסכמות (פאנל, דיבייט)</p> <p>אוריינות גלובלית – לזהות ולהעריך השקפות עולם ונורמות תרבותיות. לגלות סקרנות, פתיחות ואמפתיה כלפי אנשים ותרבויות אחרות וכן לנהל וליישב קונפליקטים הנובעים מפערים תרבותיים (מפגשים ודיונים בין הקבוצות השונות, יוזמות אזרחיות משותפות, ראיונות)</p> <p>מודעות חברתית והתנהלות חברתית – מפגשים בין תלמידים מקבוצות שונות לחיזוק האזרחות המשותפת</p>	<p>היכרות וכבוד למגוון תרבותי ומורשת במדינה</p> <p>- חיים משותפים:</p> <p>- מחויבות לערכים ולתפיסת עולם מול הסכמות</p> <p>- עיסוק בדילמות הזרות של הקבוצות השונות באזרחים במדינת ישראל</p>	<p>הרכב החברה בישראל</p> <p>החברה היהודית (חילוני מסורתי, דתי, חרדי)</p> <p>קבוצות המיעוטים: ערבים (מוסלמים, ונוצרים), דרוזים, צ'רקסים ואחרים</p> <p>אפיון הקבוצות: השקפות רווחות /אורח חיים</p> <p>- מאפיינים מסורתיים ומאפיינים מודרניים, שימור מול שינוי</p> <p>- תפיסת המדינה כיהודית ודמוקרטית</p>	<p>החברה במדינת ישראל</p> <p>החברה בישראל מורכבת מקבוצות עם תפיסות עולם והשקפות עולם שונות. מציאות זו מחייבת טיפוח סובלנות, כבוד והתחשבות באחר כבסיס לחיים משותפים.</p> <p>(4 שעות)</p>
<p><u>יחידת ההוראה - החברה במדינת ישראל - תפורסם בקרוב</u></p>			

נושאים לבחירה

(20 שעות)

בחלק זה של התכנית מוצעים נושאים לבחירה הקשורים לנושאי החובה שנלמדו בחלקה הראשון של התכנית. כמו כן, נושאים אלו משיקים לתחומי דעת נוספים.

בכל נושא מוצגים שיקולים לבחירת הנושא, קשר לנושאי החובה, רעיונות גדולים המובילים את מוקדי ההוראה ונושאים מרכזיים שיש ללמד בנושא זה. המורים יבחרו מיומנויות וערכים מתוך **מסמך תפיסת הלמידה המתחדשת** בזיקה לנושאים.

יש לבחור שני נושאים תוך שילוב עשייה אזרחית ומעורבות אזרחית של הלומדים.

1. מדינת ישראל והתפוצות

רציונל:

היחידה חושפת בפני התלמידים את מגוון החיים היהודיים בתפוצות, תוך התייחסות לאתגרים הניצבים בפניהם ולמערכת היחסים בין מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי לבין הקהילות היהודיות בעולם. כמו כן, מטרתה של יחידה זו, לחזק את תחושת השייכות, הסולידריות, התרומה ההדדית והמחויבות בין מדינת ישראל לבין הקהילות היהודיות בתפוצות.

נושא זה מהווה המשך לנושאי החובה "מגילת העצמאות" ו"מאפיינים יהודיים מרכזיים" ומשיק לתחומי דעת נוספים, כגון: היסטוריה, תרבות יהודית ישראלית, גאוגרפיה.

רעיונות גדולים:

- מדינת ישראל היא מדינתו של העם היהודי ומחויבת לכלל היהודים בארץ ובתפוצות.
- הקשר בין מדינת ישראל לקהילות היהודיות בתפוצות הוא חיוני ויש לו השפעה הדדית בתחומים רבים.
- התרבות, ההיסטוריה והדת היהודית מהוות תשתית לזהות משותפת של בני העם היהודי בארץ ובתפוצות ולסולידריות ביניהם.

נושאים מרכזיים:

- הפיזור של הקהילות היהודיות בעולם.
- החיים היהודיים בתפוצות בהיבטים מרכזיים: מוסדי, חינוכי ודתי.
- האתגרים שאתם מתמודדות קהילות היהודיות בתפוצות והשפעתם על היחסים עם מדינת ישראל.
- חוקים המעצבים את יחסה של מדינת ישראל ליהדות התפוצות.
- תרומה הדדית – כלכלית, ביטחונית, תרבותית – בין מדינת ישראל לבין הקהילות היהודיות בתפוצות.

2. המיעוטים בישראל

רציונל:

במדינת ישראל קיים מגוון של קבוצות מיעוט, ביניהן ניתן למנות את הערבים (מוסלמים ונוצרים), הדרוזים והצ'רקסים. גם בתוך כל קבוצה קיימת שונות באורחות החיים, ביחס למסורת ולמוזרנה, בעמדות פוליטיות ובאופני ההגדרה העצמית של בני ובנות הקבוצות. היחידה מאפשרת לתלמידים להכיר את קבוצות המיעוט בישראל על גווניהן ואת הסוגיות המרכזיות הקשורות אליהן, מתוך שאיפה לכבד ולחזק את הסולידריות והאחריות בין הקבוצות השונות בחברה הישראלית כבסיס לחיים משותפים.

נושא זה מהווה המשך לנושא החובה העוסק בחברה בישראל ומשיק לתחומי דעת נוספים, כגון: היסטוריה, סוציולוגיה וגיאוגרפיה.

רעיונות גדולים:

- החברה בישראל מורכבת מקבוצות עם תפיסות עולם והשקפות עולם שונות. מציאות זו מחייבת טיפוח של סובלנות, כבוד והתחשבות באחר כבסיס לחיים משותפים.
- בנושאים מורכבים הקבוצות השונות בחברה מחפשות ומציעות דרכים שונות למציאת האיזון בין הרצוי למצוי כדי לאפשר חיים משותפים.
- גיוון תרבותי בחברה טומן בחובו אפשרות לדיאלוג מפרה בין הקבוצות השונות.

נושאים מרכזיים:

- מאפייני קבוצות המיעוטים בישראל.
- מורכבות הזהות של המיעוטים בישראל.
- ההיסטוריה של מעמד המיעוטים במדינת ישראל: מדיניות הממשלה, זכויות וחובות.
- אתגר החיים המשותפים.

3. יחסי דת ומדינה

רציונל:

מדינת ישראל הינה מדינת הלאום של העם היהודי המושתתת על עקרונות יהודיים ודמוקרטיים. היהדות מוגדרת כדת, לאום ותרבות והתוצאה היא ריבוי גישות ופרשנויות להגדרת הזהות היהודית ולעמדות שונות ביחס לשאלת האיזון בין עיצוב אופיו של המרחב הציבורי לבין זכויות הפרט. יחידה זו בוחנת את מעמדה של הדת היהודית במדינת ישראל ואת מידת השפעתה של הדת על החוקים, על המוסדות ועל החברה. כמו כן, היחידה עוסקת בעמדות של חלקים שונים בציבור ביחס להסדרים הקיימים ולהסדרים הרצויים בסוגיות המרכזיות.

נושא זה מהווה המשך לדיון במבנה החברה הישראלית ובשאלת משמעות היותה של ישראל מדינה יהודית. היחידה משיקה גם לנושאים רלוונטיים הנלמדים בהיסטוריה, תושב"ע, מחשבת ישראל.

רעיונות גדולים:

- בדמוקרטיה, הערכים והאמונות של אזרחי המדינה באים לידי ביטוי בדיון הציבורי ומשפיעים על מדיניות ועל חקיקה.
- הגדרתה של ישראל כמדינה יהודית מעוררת שאלות לגבי הסדרים מעשיים בכל הנוגע לביטויים השונים של הדת במרחב הציבורי.
- בנושאים מורכבים הקבוצות השונות בחברה מחפשות דרכים שונות למצוא את האיזון בין הרצוי למצוי.
- החברה בישראל מורכבת מקבוצות עם תפיסות עולם והשקפות עולם שונות. מציאות זו מחייבת טיפוח של סובלנות, כבוד והתחשבות באחר כבסיס לחיים משותפים.

נושאים מרכזיים:

- צביון המדינה הרצוי (עמדות שונות בנוגע למקומה של הדת בחוקי המדינה ובמרחב הציבורי).
- סוגיות במחלוקת (שבת, אישות, שבות).
- הסטטוס קוו וניסיונות הסדרה.
- חיים משותפים בין דתיים לחילונים.

4. תקשורת ודמוקרטיה

רציונל:

התקשורת היא אחת מהזירות החברתיות והתרבותיות המרכזיות בחיינו. יש בכוחה להשפיע על האופן שבו מועברים מסרים, ערכים ואידיאולוגיות, וביכולתה לחזק או להחליש את התהליך הדמוקרטי ואת הערכים הדמוקרטיים.

על התקשורת לתווך בין השלטון לאזרחים ולייצג את מגוון הדעות הקיימות בחברה ולהביא לידיעת האזרחים פעולות ומחדלים של הרשויות האחרות ולהיות המסד לביקורת ציבורית. בנוסף, התקשורת אמורה לפעול במשותף עם שלוש הרשויות ועם מוסדות חברתיים אחרים כדי לממש ערכים פוליטיים דמוקרטיים ותרבות פוליטית דמוקרטית. בעידן החדש, עם כניסתם של אמצעי תקשורת שאינם מבוקרים ופתוחים וזמינים לכל אדם, כגון: האינטרנט והרשתות החברתיות אשר בכוחם לחשוף ולהפיץ מסרים רבים ומגוונים, חשוב להגביר את המודעות לצריכה מושכלת.

מטרתה של יחידה זו להגביר את המודעות לתפקידה ולכוחה של התקשורת הממוסדת ושל הרשתות החברתיות. לבחון את יחסי הגומלין בין תקשורת ודמוקרטיה, ולפתח גישה ביקורתית ומושכלת בצריכת תקשורת.

נושא זה מהווה המשך ישיר לנושא החובה העוסק בשלוש הרשויות ובעקרונות הדמוקרטיים ומשיק לתחום הדעת תקשורת.

רעיונות גדולים:

- התקשורת במדינה דמוקרטית הינה גורם בעל חשיבות רבה העשוי לחזק או להחליש את התהליך הדמוקרטי ואת הערכים הדמוקרטיים.
- לעיתים קיים מתח בין החיים עצמם לבין אופן הצגתם במקורות המדיה השונים.
- ריבוי דעות בחברה דמוקרטית והאפשרות להשמעתן חיוניים לתפקודה התקין ולשגשוגה של מדינה דמוקרטית ובכוחה של התקשורת לעודד או לצמצם את ריבוי הדעות ואת האפשרות להשמעתן.

נושאים מרכזיים:

- תפקידה של התקשורת והשפעתה על הדמוקרטיה.
- חדשות כזב ("Fake news"); הרשתות החברתיות כחממות של תיבות תהודה (Echo Chambers).
- חשיבותה של צריכת תקשורת ביקורתית.

5. הסכסוך הישראלי-ערבי והוויכוח לגביו בחברה הישראלית

רציונל:

התנועה הציונית חרתה על דגלה את חזרת היהודים למולדתם ההיסטורית. העלייה וההתיישבות הציונית היו כרוכים מראשיתם בקונפליקט עם ערביי ארץ ישראל וערביי האזור, קונפליקט שלבש צורות שונות הן לפני קום המדינה והן לאחר הקמתה. מלחמות ישראל, הרחבת גבולותיה בעקבות מלחמת ששת הימים, הסכמי השלום עם מצרים וירדן והסכמי אוסלו והתוצאות המדיניות-פוליטיות שבאו בעקבותיהם היו כרוכים בוויכוחים עמוקים בתוך החברה הישראלית, וחלקם מוסיפים להשפיע במידה רבה על הפוליטיקה הישראלית. ויכוח מתמשך ונוקב מתקיים בין השאר בנוגע לסוגיות הבאות: גבולות הקבע הרצויים של מדינת ישראל, היחס לאפשרות הקמתה של מדינה פלסטינית, מעמדה של ירושלים והשליטה על הר הבית, ההתיישבות היהודית בשטחי יהודה ושומרון, הסדרי הביטחון והיחס לתביעת השיבה הפלסטינית.

מטרת היחידה לחשוף את התלמידים להיבטים השונים של הסכסוך הישראלי-ערבי ולעמדות השונות בתוך החברה הישראלית ביחס לדרכים לניהולו, למיתונו ו/או לפתרון כולל שלו.

נושא זה מהווה המשך ישיר לנושא החובה 'להרכב האוכלוסייה בישראל' ומשיק לתחומי הדעת היסטוריה, תנ"ך וגאוגרפיה.

רעיונות גדולים:

- מחלוקות על אירועים היסטוריים ופרשנותם מביאות למחלוקות לגבי ההווה והעתיד.
- בנושאים מורכבים הקבוצות השונות בחברה מחפשות ומציעות דרכים שונות למציאת האיזון בין הרצוי למצוי.

נושאים מרכזיים:

- רקע היסטורי וגורמים.
- הסוגיות המרכזיות בסכסוך.
- השפעת הסכסוך על היחסים בין האזרחים היהודים והאזרחים הערבים בתוך גבולות ישראל הריבונית.
- עמדות שונות ביחס לדרכים שבהן יש להתמודד עם הסוגיות הקשורות לסכסוך/לפתור אותן:

6. היבטים בינלאומיים וגלובליים

רציונל:

הגלובליזציה היא שם כולל לקשרים כלכליים, חברתיים, תרבותיים ופוליטיים שטווים בני אדם וקהילות מכל רחבי תבל זה עם זה. הגלובליזציה מטשטשת את הגבולות המדיניים, יוצרת מעין "כפר גלובלי" ומעמיקה את התלות ההדדית בין אנשים ומדינות ברחבי תבל.

תהליכים אלו מקלים על מסחר, על שיתוף מידע חוצה גבולות, על חשיפה לעושר תרבותי ועל החלטות ופתרון בעיות ברמה העולמית. תהליכים אלו גם תורמים לעלייה ניכרת ברמת החיים של אוכלוסיות רבות בעולם. מנגד, הגלובליזציה מאפשרת לגופים בינלאומיים להשפיע על מדיניות של ממשלות, לעתים בניגוד לאינטרסים או להעדפות של האזרחים ותוך קריאת תיגר על זהויות מקומיות ולאומיות ועל הריבונות הלאומית. העלייה ברמת החיים כרוכה בהגדלת הצריכה ולכן גורמת לפגיעה באיכות הסביבה.

מציאות זו מציבה אתגרים חדשים, מעוררת דיונים בשאלות של צדק, אחריות ושיתוף פעולה, ומחייבת הירתמות של יחידים, מדינות וארגונים ברמות שונות להתמודדות מעשית עם אתגרים אלו.

נושא זה נלמד בדיקה לנושאי החובה "האזרחות הטובה", "היבטים יהודיים מרכזיים" (חוק השבות וחוק האזרחות) ומשיק לתחומי דעת, כגון: גאוגרפיה, כלכלה, סוציולוגיה, היסטוריה ותושב"ע.

רעיונות גדולים:

- גלובליזציה מעצימה שינויים בעולם ומעודדת שיתופי פעולה בינלאומיים בהיבטים מגוונים.
- אמנות בינלאומיות מבססות נורמות מוסריות ומשפטיות בין מדינות ופרטים.
- הגלובליזציה קוראת תיגר על זהויות לאומיות ועל הריבונות הלאומית אך גם מאפשרת לשלב מאפיינים מהציוויליזציה המערבית הכללית בתוך התרבות הלאומית/המקומית, להעשירה ולתת למאפיינים אלו ביטוי ייחודי.

נושאים מרכזיים:

- מהי גלובליזציה.
- ארגונים בינלאומיים ומשפט בינלאומי
- השפעות הגלובליזציה על הכלכלה והפוליטיקה – מקומי (לוקלי) וגלובלי.
- סוגיות אופייניות לעידן הגלובליזציה והצעות למדיניות (הגירה, שינוי אקלים, משאבי טבע).
- ישראל בעולם הגלובלי – אתגרים והזדמנויות (ישראל כמקרה בוחן לסוגיית הלאומיות מול הגלובליזציה ודרכים להשתלבות בעולם).

7. כלכלה, פוליטיקה ואזרחות

רציונל:

מטרת היחידה היא היכרות עם מושגי יסוד בתחום הכלכלה הנושקים לפוליטיקה ולאזרחות והבנת חשיבותה של התנהלות כלכלית אחראית בתחומי חיים רבים. תופעות כלכליות בארץ ובעולם משפיעות על חיי הפרט והחברה, ומטרת היחידה להקנות לתלמידים ידע בסיסי בדבר אופני הקצאת המשאבים והשימוש בתקציב המדינה, ולצייד אותם בכלים להתנהלות כלכלית-אזרחית מושכלת ואחראית והתנהלות נבונה עם כסף. נושא זה נלמד בזיקה לנושא "האזרחות הטובה" ומשיק ללימודי חינוך פיננסי.

רעיונות גדולים:

תופעות, מדיניות ומגמות משפיעות על חיי הפרט והחברה.

ההתנהלות הכלכלית של המדינה משקפת סדרי עדיפויות ערכיים ופוליטיים, תפיסות עקרוניות, צרכים, לחצים שונים ואינטרסים מגוונים.

התנהלות פיננסית אחראית ומושכלת משפיעה על הפרט ועל המדינה.

נושאים מרכזיים:

- כיצד כסף ציבורי יכול להיות מגויס וכיצד מוציאים אותו (מסים; תקציב המדינה).
- גישות כלכליות חברתיות והשפעתן על מדיניות כלכלית; מדינת הרווחה.
- אוריינות פיננסית והתנהלות פיננסית אחראית ברמת הפרט והמשפחה – קיום תקציב והיכרות עם מושגים כמו הכנסות והוצאות, קרדיט וחוב, ביטוח, חסכונות ופנסיות, מוצרים ושירותים פיננסיים.

8. "האבות המייסדים" –

דמויות ורעיונות מרכזיים בהגות הציונית, בדגש על דמות המדינה ודמות החברה הרצויות.

רציונל:

מדינת ישראל נוסדה על בסיס היישוב היהודי בארץ ישראל ומכוח פעילותה של התנועה הציונית והאידיאולוגיה הציונית לגווניה. בתנועה זו פעלו הוגים ומנהיגים – אנשי רוח ומעש, אשר ניסחו רעיונות הן בדבר חשיבותה של מדינה יהודית והצדקת קיומה בארץ ישראל, הן בדבר הדרכים שבהן יש לפעול על מנת להקים מדינה כזו, והן בדבר הדמות הרצויה של אותה מדינה ושל החברה והיחיד בה. יתר על כן, הציונות אפשרה הגדרה עצמית וזהות יהודית שהיא בעיקרה לאומית ומודרנית. הסוגיות שאיתן התמודדו אותם הוגים ציוניים "אבות מייסדים" עיצבו במידות שונות את אופיים של האתוס הפוליטי ושל התרבות הפוליטית בארץ וגם של כמה מהמחלוקות הפוליטיות, החברתיות והתרבותיות בישראל גם בימינו, כמו שאלות סגולותיו של היהודי החדש, גבולות המדינה והיחס לאוכלוסייה הערבית, היחס הראוי של הפרט והכלל למסורת, היחס לעולם הרחב ועוד. ייתכן שבכוחם של כתביהם להמשיך לעורר השראה והזדהות ולתרום למחשבה ולדיונים הציבוריים בני-זמננו. על כן היחידה מזמנת היכרות עם דמויות מרכזיות ועם טקסטים חשובים בהגות הציונית, ובאופן שמקשר בין לימודי היסטוריה, אזרחות ומחשבת ישראל.

רעיונות גדולים:

- רעיונות מניעים את ההיסטוריה (ואת ההווה והעתיד...) ומהווים כוח שמעצב את העולם.
- לרבות מהסוגיות הגדולות ומהמחלוקות (כמו גם ההסכמות) הציבוריות שלנו כיום ישנם שורשים רעיוניים והיסטוריים פחות גלויים.
- הציונות חתרה לשנות לא רק את מצבו הפוליטי והדמוגרפי של העם היהודי, אלא גם לכונן אדם יהודי חדש וחברה חדשה.

נושאים מרכזיים:

- זהות ותרבות יהודית בעת המודרנית בראי הכתבים הציוניים.
- לשם מה מדינה יהודית? / חשיבותה של מסגרת מדינית ליהודים.
- חברת מופת והיחס לעולם ("אור לגויים"? "עם ככל העמים"? "עם לבדד ישכון"?).
- היחס לארץ ישראל ולשאלה הערבית.
- חברה וכלכלה בהגות הציונית.

